

Yhteiskuntaoppi 24.3.2020

Koe pidettiin poikkeuksellisesti 17.3.2020

Lopulliset hyvän vastauksen piirteet 12.5.2020

Aineen näkövammaisten korvaavan kokeen hyvän vastauksen piirteet löytyvät erillisenä tiedostona Hyvän vastauksen piirteet -osiosta lautakunnan verkkosivuilta.

Tässä tiedostossa oleva taulukko (sivulla 3) ei välttämättä ole täysin saavutettava esimerkiksi ruudunlukuohjelman käyttäjille.

Lopullisista hyvän vastauksen piirteistä ilmenevät perusteet, joiden mukaan koesuorituksen lopullinen arvostelu on suoritettu. Tieto siitä, miten arvosteluperusteita on sovellettu kokelaan koesuoritukseen, muodostuu kokelaan koesuorituksesta saamista pisteistä, lopullisista hyvän vastauksen piirteistä ja lautakunnan määräyksissä ja ohjeissa annetuista arvostelua koskevista määräyksistä. Lopulliset hyvän vastauksen piirteet eivät välttämättä sisällä ja kuvaa tehtävien kaikkia hyväksytyjä vastausvaihtoehtoja tai hyväksytyyn vastauksen kaikkia hyväksytyjä yksityiskohtia. Koesuorituksessa mahdollisesti olevat arvostelumerkinnot katsotaan muistiinpanoluonteisiksi, eivätkä ne tai niiden puuttuminen näin ollen suoraan kerro arvosteluperusteiden soveltamisesta koesuoritukseen.

Yhteiskuntaopin kokeessa keskeisinä arvioinnin perusteina ovat opetussuunnitelmien mukaisten sisältöjen, ajattelutapojen ja taitojen hallinta sekä yhteiskuntaopin keskeisten käsitteiden asianmukainen ja täsmällinen käyttö. Arvioinnin kohteena on myös kokelaan kyky tulkita ja arvioida kriittisesti yhteiskunnallisia ilmiöitä kuvaavaa informaatiota, tehdä näistä ilmiöistä itsenäisiä päätelmiä, vertailla niitä koskevia tulkintoja ja ottaa niihin perustellusti kantaa. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota myös esitystapaan, vastauksen tehtävänannon mukaisuuteen, rajaukseen ja argumentaation selkeyteen.

Vastauksista tulee käydä ilmi, että kokelas ymmärtää yhteiskunnan rakenteen ja toiminnan historiallisesti kerrostuneena ja muotoutuneena kokonaisuutena. Hän tuntee suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisen, poliittisen, taloudellisen ja oikeudellisen rakenteen sekä niihin liittyvät keskeiset teoriat ja käsitteet. Lisäksi hän osaa liittää tarkasteltavat ilmiöt laajempiin yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä. Myös suomalainen yhteiskunta osataan sijoittaa kansainväliseen ja globaaliin yhteyteensä, johon kuuluu osana jäsenyys Euroopan unionissa ja sen vaikutukset. Kokelas hallitsee yhteiskuntaopin keskeiset käsitteet, joita ovat esimerkiksi valta, vaikuttaminen, vastuu ja oikeudenmukaisuus. Niin ikään hän tuntee talouden toiminnan perusmekanismit, julkista vallankäyttöä ja oikeusjärjestelmää ohjaavat periaatteet sekä näihin liittyvät termit.

Aineistotehtävissä kokelas osaa tulkita ja hyödyntää asianmukaisesti erilaisia yhteiskuntaa ja talouden toimintaa koskevia aineistoja, kuten tekstejä, kuvia, videoita, karttoja, diagrammeja, kaavioita ja tilastoja. Hän osaa myös arvioida niitä kriittisesti. Pohdintatehtävissä ja ristiriitaista tietoa sisältävissä tehtävissä kokelas osoittaa ymmärtävänsä yhteiskuntaa koskevaan tietoon sisältyvän teoreettisuuden ja tulkinnallisuuden sekä syy-yhteyksien monitahoisuuden ja kompleksisuuden. Hän osaa muodostaa itselleen perustellun näkemyksen ristiriitaisista ja arvosidonnaisista yhteiskunnallisista ja taloudellisista kysymyksistä. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota kokelaan kykyyn rakentaa tiedoistaan jäsentyneitä kokonaisuuksia. Niin ikään tarkastellaan kokelaan kykyä erottaa olennainen tieto epäolennaisesta ja hänen taitoaan hyödyntää vastauksessa ajankohtaista tietoa.

Alla oleva taulukko on tarkoitettu arvostelutyön avuksi. Siinä otetaan huomioon erityisesti myös vastausten taitotavoitteisiin liittyvät ulottuvuudet. Sarakkeissa esitetyt kuvaukset ovat esimerkinomaisia.

Tehtäväkohtaisissa hyvän vastauksen piirteissä arvostelukriteerit on annettu kaksiporraisesti eli hyvälle ja kiitettävälle vastauksille. 20 pisteen tehtävissä hyvästä vastauksesta saa 7–13 pistettä ja kiitettävästä 14–20 pistettä, 30 pisteen tehtävissä vastaavasti 11–20 ja 21–30 pistettä.

	0	Tyydyttävä	Hyvä	Kiitettävä
<i>Tietojen oikeellisuus ja olennaisuus, käsitteiden täsmällisyys</i>	Vastaus ei sisällä lainkaan tehtävässä edellytettyä tietoa. Tehtävä on ymmärretty virheellisesti.	Vastaus on niukkasisältöinen, tai se sisältää paljon epäolennaisuuksia. Tehtävään on vastattu vain osittain. Käsitteiden hallinta on puutteellista.	Vastaus sisältää verraten täsmällistä ja tehtävään hyvin sopivaa tietoa. Käsitteiden hallinta on hyvää.	Vastaus sisältää olennaisia ja aiheen kannalta mielekkäästi rajattuja tietoja. Tietojen ja käsitteiden hallinta on täsmällistä.
<i>Analyttisyys, loogisuus, perustelevuus</i>	Vastaus on jäsentymätön ja sekava. Väitteitä ei ole perusteltu.	Vastauksen rakenne on luettelomainen tai epäselvä. Aiheen tarkastelu on heikosti erittelevää. Väitteitä on perusteltu niukasti.	Vastaus on joiltakin osin analyttinen. Aiheen tarkastelu on johdonmukaista, vaikka sisältää paikoitellen puutteita. Väitteet on perusteltu verrattain hyvin.	Vastauksen yleisote on analyttinen. Aiheen tarkastelu on johdonmukaista ja argumentoivaa, ja väitteillä on hyvät perustelut.
<i>Kriittisyys, moniperspektiivisyys, kyky arvioida ja soveltaa tietoja</i>	Vastaus ei sisällä minkäänlaisia (lähde)kriittisiä huomioita eikä järkiperustaista tietojen arviointia tai soveltamista. Vastauksessa ei ole merkkejä kyvystä pohtia eri tulkintoja tai vaihtoehtoja.	Vastauksessa on vähäisiä merkkejä lähdekriittisyydestä sekä joitain satunnaisia heikkoja merkkejä eri näkökulmien ja tulkinnallisuuden pohdinnasta. Vastaus ei juuri sisällä tietojen soveltamista.	Vastauksessa on paikoitellen hyvää (lähde)kriittistä pohdintaa ja hyviä tulkintoja sekä joitain hyviä esimerkkejä moniperspektiivisestä ajattelusta. Vastauksessa on joitain merkkejä kyvystä arvioida ja soveltaa tietoja.	Vastauksessa on terävä ja oivaltava (lähde)kriittinen ote. Vastaus sisältää moniperspektiivistä punnittua pohdintaa. Tietojen arviointia ja soveltamista on vastauksessa monin paikoin.

Osa I: 20 pisteen tehtävät

1. Perustuslakien säätäminen (20 p.)

Hyvästä vastauksesta ilmenee kokelaan ymmärtäneen yleisesti perustuslakien säätämisen prosessin erityispiirteet suhteessa tavallisten lakien säätämiseen. Vastauksessa on kuvailtu lain valmistelu kronologisesti: Hallituksen esitys, lähetekeskustelu, valiokuntatyöskentely ja 1. ja 2. käsittely ja presidentin rooli lain säätämisen loppuvaiheessa. Perustuslakia koskeva hallituksen esitys tulee eduskunnassa ensin lähetekeskusteluun, josta se etenee perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi.

Perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa mietintönsä siitä, ovatko sen käsittelyyn tulevat lakiesitykset ja perustuslakien muutosesitykset perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisia. Valiokunta koostuu kansanedustajista. Se kuulee alan asiantuntijoita.

Perustuslakia koskeva ehdotus hyväksytään ensin lain toisessa käsittelyssä yksinkertaisella enemmistöllä. Tämän jälkeen lakiehdotus jätetään lepäämään seuraavaan vaalikauteen. Vaalien jälkeen kokoontuva eduskunta jatkaa lepäämään jätetyn lakiehdotuksen käsittelyä, ja sen tulee hyväksyä ehdotus 2/3:lla annetuista äänistä. Perustuslakia koskevaa ehdotusta ei kuitenkaan jätetä lepäämään vaalien yli, mikäli se julistetaan kiireelliseksi vähintään 5/6:n kannatuksella. Lakiehdotus voidaan tämän jälkeen hyväksyä 2/3:n enemmistöllä.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas osoittaa ymmärtävänsä, että perustuslakivaliokunnan tehtävänä on valvoa ennalta lakien perustuslainmukaisuutta. Vastauksessa kokelas kuvaa tarkemmin valiokunnan roolia perustuslakien ja lakien säätämässä, kuten asiantuntijoiden kuulemista, ja esityksen etenemistä ensimmäisessä täysistunnossa ja mahdollisesti suurella valiokunnalla. Kokelas voi viitata v. 2000 perustuslain säätämiseen tai sen jälkeisiin muutoksiin (kansalaisaloite, viestinnän salaisuuden suojan muutokset) tai esittää esimerkkejä tavallisten lakien, esim. SOTE-uudistuksen lakien, perustuslainmukaisuuden arvioinneista.

2. Euroopan maiden taloudellinen eriarvoisuus (20 p.)

2.1. (8 p.)

Tehtävässä ei suoraan edellytetä mediaaninettotulot-käsitteen määrittelyä, mutta vastaukselle on eduksi, jos siitä käy ilmi, että käsite on ymmärretty oikein. Kotitalouksiensa nettotulojen perusteella Euroopan maat

jakaantuvat suurin piirtein kolmeen maantieteelliseen alueeseen. Korkeimmat nettotulot ovat Länsi-Euroopan maissa ja Pohjoismaissa. (Tämän ryhmän sisällä korkeimmat nettotulot ovat Norjassa ja Sveitsissä, jotka eivät kuulu EU:hun, sekä Luxemburgissa.) Toisena alueena erottuvat Etelä-Euroopan maat (Italia, Espanja jne.) ja Itä-Euroopan maista Puola, Viro, Tšekki ja Slovakia, joissa nettotulot ovat alemmat kuin edellisessä ryhmässä. Alimpien nettotulojen alueeseen kuuluvat Itä-Euroopan muut maat sekä Baltian maista Liettua ja Latvia.

Kokelas voi selittää EU-maiden taloudellisia eroja esim. Länsi-Euroopan nopeammalla taloudellisella kehityksellä toisen maailmansodan jälkeen tai sillä, että Itä-Euroopan maat kuuluivat aiemmin Neuvostoliiton ja sosialistisen suunnitelmatalouden piiriin. Hän voi viitata myös eri hyvinvointimallien vaikutukseen tulonmuodostuksessa.

2.2. (12 p.)

Hyvässä vastauksessa tuodaan esille Euroopan unionin aluepolitiikan tavoite tasata alueellisia kehityseroja sekä edistää taloudellista yhdentymistä ja kestävästä kasvusta. Aluepolitiikalla pyritään myös luomaan yhteenkuuluvuuden tunnetta. Aluepolitiikan kohteena ovat kaikki Euroopan unionin alueet ja kaupungit, ja sen tarkoituksena on edistää työpaikkojen luomista, yritysten kilpailukykyä, talouskasvua ja kestävästä kehitystä sekä parantaa kansalaisten elämänlaatua. Köyhiä alueita tuetaan EU:n yhteisistä varoista. Hankkeet voivat liittyä esimerkiksi infrastruktuuriin, ympäristöön tai koulutukseen. Vastauksessa mainitaan esimerkkejä alueista tai hankkeista, jotka voivat saada tukea, esimerkiksi köyhät jäsenvaltiot (mm. Romania, Bulgaria) tai rikkaiden maiden vähemmän kehittyneet alueet (mm. Itä-Suomi, Etelä-Italia). Ihmisten, tavaroiden ja pääomien vapaa liikkuminen on tasannut alueiden välisiä eroja.

Kiitettävässä vastauksessa on mainittava jokin tapa, jolla EU toteuttaa aluepolitiikkaa, esim. rakennerahastot tai koheesiorahasto.

3. Ohjauskorko ja pörssikurssit (20 p.)

Hyvässä vastauksessa käsitteiden hallinta on hyvää. Ohjauskoron käsitettä on osattu soveltaa keskuspankkien toimintaan taloudellisen toimeliaisuuden lisäämiseksi tai ylikuumenemisen estämiseksi. Yhdysvaltain talouskasvu oli vuonna 2018 suotuisaa, eikä sitä siksi tarvinnut vauhdittaa matalilla koroilla, vaan ennemminkin pyrkiä ennakoivasti hillitsemään. Tehtävässä mainittua pörssikurssien laskua voidaan selittää esimerkiksi sillä, että korkojen noustessa liikeyritysten lainahoitokulut kasvavat ja voittojen pelätään pienenevän, ja siksi yritysten osakkeiden kysyntä vähenee ja sen mukana hinta pörssissä laskee.

Kiitettävässä vastauksessa käsitteiden ja tietojen käsittely on täsmällistä. Tehtävän kaikkiin osa-alueisiin on vastattu ja vastaukset kohdistuvat kysytyihin asioihin. Vastauksessa käsitellään ohjauskorkoa, rahapolitiikkaa, talouskasvua ja pörssikursseja soveltavasti ottaen huomioon Yhdysvaltojen taloustilanne. Vastauksessa tuodaan esiin, että Yhdysvalloissa ohjauskorko oli vuosia hyvin matala, koska finanssikriisin jäljiltä talouskasvu oli huteralla pohjalla ja rahapolitiikka haluttiin pitää kevyenä tilanteen vakauttamiseksi. Talouden vahvistuessa korkoja voitiin kuitenkin alkaa nostaa. Hyvän talouskehityksen myötä työllisyys yleensä paranee, kotitalouksien palkkatulot kasvavat ja yritykset alkavat lisätä investointeja ja kilpailla työntekijöistä palkoilla. Keskuspankit yrittävät silloin pitää rahapolitiikalla hintojen nousun maltillisena, ja se selittää keskuspankin korkopäätökset. Tehtävässä mainittua osakekurssien laskua on pohdittu moniperspektiivisesti. Yritysten lainanhoitokulujen ja voittojen kehityksen lisäksi laskua voidaan selittää sillä, että osakekauppaa tehdään osin lainarahalla ja halukkuus ostaa osakkeita velaksi vähenee, kun ohjauskorko nousee. Ohjauskoron noustessa korkotuottoon perustuvista sijoitustuotteista tulee myös houkuttelevampia ja niihin saatetaan alkaa sijoittaa enemmän, jolloin pörssiosakkeiden kysyntä saattaa puolestaan heiketä ja hinta laskea.

4. Asuntokuntien koko Suomessa (20 p.)

Hyvässä vastauksessa todetaan yhden ja kahden henkilön asuntokuntien määrän lisääntyneen jo usean vuosikymmenen ajan. Eriyisen voimakasta on ollut yhden hengen asuntokuntien määrän kasvu, vuonna 2017 niiden osuus oli jo yli 40 % kaikista asuntokunnista. Kolmen tai useamman hengen asuntokuntien määrä on vähentynyt tasaisesti 1980-luvun puolivälistä alkaen.

Vastauksessa tarkastellaan muutoksen syitä, jotka voivat olla

- demografisia (esim. ikärakenteen muutokseen ja syntyvyyden laskuun liittyvät seikat)
- kulttuurisia (esim. modernit yksilöllisyyteen ja vapauteen liittyvät arvot, taloudellisen menestyksen painottaminen)
- sosiaalisia (esim. nuoruuden venyttäminen, lastenhankinnan lykkääminen, kumppanin löytämisen vaikeus, lasten yhä varhaisempi poismuutto lapsuudenkodista, avioerot jne.)
- taloudellisia (esim. pitkät koulutusajat, elintason nousu ja taloudelliset mahdollisuudet yksin elämiseen jne.)
- sosiaalisiin asumistukimuotoihin liittyviä
- muuttoliikkeeseen liittyviä (esim. kasvukeskuksiin suuntautuva muuttoliike).

Muutoksen vaikutuksina voidaan tarkastella esim. kysynnän kohdistumista pieniin asuntoihin, hintojen nousua erityisesti kasvukeskuksissa, rakennettavien asuntojen koon pienenemistä, yksinäisyyden lisääntymistä ja kulttuurisia muutoksia, jotka liittyvät elämäntapoihin (esim. sosiaalisen elämän painopisteen siirtymistä yhä enemmän kodin ulkopuolelle).

Kiitettävässä vastauksessa tarkastelua on syvennetty ja muutoksen taustalla olevia seikkoja ja muutoksen yhteiskunnallisia vaikutuksia on tarkasteltu laajasti ja monipuolisesti.

5. Osakehuoneiston ja kiinteistön kauppa (20 p.)

Hyvässä vastauksessa käsitteet osakehuoneisto ja kiinteistö on määritelty. Kiinteistö on kiinteistörekisteriin merkitty maa-ala ja sillä mahdollisesti olevat rakennukset. Osakehuoneisto on se osa asunto-osakeyhtiön omistamasta kiinteistöstä, jonka hallintaan osakkeiden omistajalla on oikeus. Vastauksessa on mainittu joitain eroja ja yhtäläisyyksiä kaupan tekemisessä. Kiinteistökauppa on määrämuotoinen oikeustoimi, esim. se on tehtävä kirjallisesti. Osakehuoneiston kauppa ei ole määrämuotoinen oikeustoimi, siinä kirjallinen sopimus on suositeltava. Kummastakin kaupasta pitää maksaa varainsiirtovero. Kauppojen välisenä erona on esimerkiksi kiinteistökaupan monimutkaisuus, kuten rasiustodistuksen tai lainhuudon vaatiminen.

Kiitettävässä vastauksessa syvennetään kauppojen erojen ja yhteisten piirteiden vertailua. Erona voidaan mainita esim. se, että kiinteistökaupan kohteesta saa tietoa kiinteistörekisteristä, kun taas osakehuoneiston ja -yhtiön tiedot selviävät isännöitsijäntodistuksesta. Kiinteistökaupan tekemiseen tarvitaan kaupanvahvistaja, osakehuoneiston kauppaan ei. Osakehuoneiston kaupassa ostaja merkitään yhtiön osakasrekisteriin, kiinteistökaupassa lainhuudon jälkeen kiinteistörekisteriin. Yhteistä kauppoille on se, että kummassakin tapauksessa ostajalla on kohteen ennakkotarkastusvelvollisuus ja myyjällä tiedonantovelvollisuus. Myyjän on siis annettava kaupan kohteesta riittävää ja paikkansa pitävää tietoa, ja ostajan on tarkastettava kaupan kohde. Ns. piilevän virheen osalta myyjän vastuu säilyy osakehuoneiston kaupassa kaksi ja kiinteistön kaupassa viisi vuotta. Kiitettävässä vastauksessa voidaan myös käsitellä tarkemmin erilaisia rasituksia kuten venepaikkaa, tien kunnossapitoa tai kiinnityksiä velan vakuudeksi.

6. Käytetyn auton kauppa (20 p.)

Hyvässä vastauksessa kokelas tuo ilmi, että kuluttajansuojalakiä voidaan soveltaa ainoastaan siihen kauppaan, jossa Stina osti auton Laatu Kiesit Oy:ltä yksityishenkilönä, koska kuluttajansuojalaki on rajattu koskemaan elinkeinonharjoittajan ja yksityisen kuluttajan välistä kauppaa. Toinen autoista on ostettu yrityksen nimissä ja sen käyttöön, ja siksi tähän kauppaan sovelletaan tavanomaista sopimusoikeutta ja

mahdolliset sopimusrikkomukset käsitellään käräjäoikeudessa. Yksityiseen käyttöön ostamastaan autosta Stina voi tehdä reklamaation Laatu Kiesit Oy:lle. Se kannattaa tehdä kirjallisesti. Stina voi neuvotella myyjän kanssa auton korjauksesta, kauppahinnan alentamisesta tai jopa kaupan purkamisesta. Ellei myyjä ole halukas mihinkään näistä, voi Stina ottaa yhteyttä kuluttajaneuvontaan, josta saa maksutonta opastusta ja sovitteluapua riitatilanteessa. Ellei sovintoa kuluttajaneuvonnankaan avulla synny, voi Stina viedä asian kuluttajariitalautakuntaan. Kuluttajariitalautakunta antaa valituksesta ratkaisunsa, joka on kuitenkin ainoastaan suositus eikä siten ole juridisesti sitova. Jos kuluttajariitalautakunnan päätös ei johda sopuun, voi Stina viimeisenä keinona viedä asian käräjäoikeuteen, jossa kuluttajariitalautakunnan päätös voidaan ottaa huomioon tuomioharkinnassa. Käräjäoikeuden päätöksestä kumpikin osapuoli voi valittaa hovioikeuteen.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas pohtii oikeudellisia seikkoja kummankin tapauksen osalta laajemmin ja perusteellisemmin. Kokelas voi myös tuoda esiin, että mittarilukeman muuttaminen ei Suomessa ole rikos mutta jos lukemia on muutettu tarkoituksena huijata autokaupoilla, voidaan puhua lievistä petoksesta.

Osa II: 30 pisteen tehtävät

7. Demokratian muodot (30 p.)

7.1. (12 p.)

Hyvässä vastauksessa tuodaan esille joitakin niistä (populistisista ja nationalistisista) tekijöistä, joilla luodaan kuvaa homogeenisestä kansasta (esim. yhteinen kristillinen uskonto ja kulttuuri, yhteinen historiallinen tausta), sekä tekijöistä, joiden väitetään uhkaavan kansakunnan yhtenäisyyttä (esim. maahanmuutto ja sen mukanaan tuoma kulttuurien sekoittuminen, kansainvälinen suurpääoma omine päämäärineen – unkarinjuutalaistaustainen kansainvälinen pääomasijoittaja George Soros mainitaan erityisesti – ja länsieurooppalainen liberalismi yleensä).

Vastauksessa pohditaan myös videon antamaa kuvaa poliittisesta johtajuudesta ja demokratiasta, esimerkiksi seuraavia seikkoja: Poliittinen johtajuus on videon perusteella hyvin pitkälti henkilöitynyt Fidesz-puolueen johtajaan, Unkarin pääministeriin Victor Orbániin, joka puolueineen katsoo edustavansa kansakunnan ”todellisia arvoja ja päämääriä”. Nationalistiset ja populistiset ajatukset kansakunnan yhteisestä historiasta, uskonnosta jne. ja niiden uhattuna olemisesta esim. vievät pohjaa sananvapauteen perustuvalta demokraattiselta osallistumiselta; tämä on askel autoritaarisempaan suuntaan.

Kiitettävässä vastauksessa videon materiaalia on tarkasteltu laajasti ja kattavasti. Vastauksessa on voitu myös tarkastella Viktor Orbánin ”uhkaan, torjuntaan ja suojautumiseen” perustuvan demokratiamallin eroa liberaalin demokratian taustalla olevaan ideaaliin, ajatukseen arvojen moninaisuudesta, avoimuudesta ja poliittisesta moniäänisyydestä.

7.2. (18 p.)

Hyvässä vastauksessa on tarkasteltu liberaalin demokratian institutionaalisia peruslähtökotia, vallan kolmijakoa, oikeusvaltioperiaatetta sekä poliittisen osallistumisen mahdollistavia ihmis- ja perusoikeuksia (ja markkinataloutta). Vastauksessa on myös tuotu esille joitakin ongelmia, joita homogeenisen kansan ja arvomaailman asettaminen poliittisen toiminnan lähtökohdaksi ja tähän lähtökohtaan perustuva autoritaarisuuteen kallistuva poliittinen hallinto mahdollisesti tuovat mukanaan. Tästä näkökulmasta vastauksessa voidaan tarkastella esim. oikeuslaitoksen itsenäisyyttä, korruptiota hallinnon ja talouden piirissä, kokoontumis- ja sananvapautta, median riippumattomuutta, uskonnonvapautta, vähemmistöjen suojaa, yksityisyyden suojaa, sosiaalisia oikeuksia sekä maahanmuuttajien ja turvapaikan hakijoiden oikeuksia.

Kiitettävässä vastauksessa mahdollisia Viktor Orbánin demokratiamalliin liittyviä riskejä on tarkasteltu laajasti ja kattavasti tarkastelua samalla syventäen. Suhteet muualle Euroopan unioniin voivat niin ikään vaarantua, mikäli autoritääriinen kehitys Unkarissa voimistuu.

8. Julkisen sektorin alijäämä ja velka (30 p.)

8.1. (8 p.)

Suomen julkinen sektori oli ylijäämäinen 1980-luvun lopulla mutta painui alijäämäiseksi vuonna 1991. Se nousi ylijäämäiseksi vasta 1990-luvun lopulla. 2000-luvun alkuvuosina julkinen sektori oli ylijäämäinen mutta vuosina 2008–2017 alijäämäinen. Julkisen sektorin velka oli 1980-luvun lopulla verraten pieni, alle 20 prosenttia bkt:sta, mutta 1990-luvun alussa se kasvoi nopeasti yli 50 prosenttiin. Julkisen velan osuus bkt:sta pieneni vuosikymmenessä asteittain noin 30 prosenttiin, mutta vuodesta 2008 lähtien se alkoi kasvaa ja ylitti tarkastelujakson lopulla 60 prosenttia. Kehitystä selittävät Suomen 1990-luvun alun talouslama sekä 2000-luvun finanssikriisin ja euroalueen velkakriisin vaikutukset. Julkisen talouden tasapaino kärsi, koska työllisyys heikkeni ja verotulot laskivat. Talouskasvun vallitessa julkisen talouden tasapaino on parantunut ja julkisen velan osuus bkt:sta pienentynyt.

8.2. (8 p.)

Vastauksessa voidaan käsitellä esimerkiksi seuraavia näkökohtia: Globaalissa taloudessa asioiden väliset yhteydet ovat monimutkaisia ja ulottuvat alueellisesti laajalle, jolloin talouskehityksen ennustaminen on vaikeaa muuttujien runsauden vuoksi. Poliittiset kriisit ja finanssikriisin kaltaiset tapahtumat ovat yllättäviä, ja niillä saattaa olla vaikutuksia muun muassa kuluttajien ja yritysten käyttäytymiseen, raaka-aineiden hintoihin ja kansainväliseen kauppaan. Kehitykseen vaikuttavat myös kuluttajien mielialat ja odotukset, joita voi olla vaikea ennakoita. Vastauksesta käy ilmi, mihin suuntaan Suomen julkisen sektorin ali- ja ylijäämä ja velka ovat kehittyneet vuosina 2018–2020, ja tieto suhteutetaan aineistossa olevan kuvion ennusteeseen, jonka osuvuudesta esitetään arvio.

8.3. (14 p.)

Hyvässä vastauksessa tuodaan esiin asiantuntijoiden näkemysten pääpiirteet: Seija Ilmakunnas varoittaa menoleikkauksista, koska pelkää niiden tuolloisessa tilanteessa vaarantavan muutenkin hauraan talouskasvun. Pasi Holm toivoo valtion taloutta sopeutettavan tasaisesti menoleikkauksilla ja veronkorotuksilla, mutta hän katsoo, että veronkorotuksia on jo tehty paljon. Juhana Vartiainen katsoo, että sopeutuskeinojen valinta on poliittinen päätös, mutta ekonomistina hän pitää tärkeänä, että valinnassa ollaan joustavia ja suunnataan mahdolliset veronkorotukset ja menoleikkaukset siten, että työllisyys ei kärsi.

Valtion menoleikkaukset ja veronkiristykset pienentävät kumpikin kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja, toinen leikkaamalla tulonsiirtoja ja toinen leikkaamalla palkka- ja muiden tulojen nettosummaa. Jos menoleikkaukset ja veronkiristykset kohdennetaan niin, että kulutuskysyntä kotitalouksissa ei olennaisesti heikkene, useimmat kotitaloudet voivat hyötyä valtiontalouden mahdollisen vahvistumisen seurannaisvaikutuksista. Jos menoleikkaukset ja veronkiristykset vähentävät selvästi kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja, kulutuskysyntä laskee, ja se voi heijastua yrityksiin ja lopulta valtiontalouteen, kun verotulot vähenevät, työttömyys kasvaa ja talouskasvu hidastuu.

Kiitettävässä vastauksessa avataan lähemmin asiantuntijoiden argumentteja. Vastauksessa voidaan pohtia myös, millä aikaperspektiivillä he tarkastelevat keinoja sekä mitä tahoja he edustavat ja miten se saattaa heijastua siihen, miten he arvioivat eri keinoja. Sopeutuskeinojen vertailussa käsitellään kattavammin menoleikkausten ja veronkiristysten vaikutuksia. Tarkastelussa voidaan eritellä esimerkiksi, kuinka keinot vaikuttavat eripituisilla aikajännteillä ja miten ne vaikuttavat erityyppisiin kotitalouksiin.

9. EU:n tulevaisuusskenaariot (30 p.)

9.1. (8 p.)

Vastauksessa kokelas perustelee uskottavasti, miksi hänen valitsemansa skenaario on todennäköisin. Skenaarion valinta perustuu skenaarioiden välisten erojen erittelyyn. Vastaus on myös sidottu Euroopan unionin nykytilanteeseen, missä päätös unionin tulevaisuudesta perustuu jäsenvaltioiden yhteisiin sopimuksiin ja tavoitteisiin. Lisäansioksi lasketaan, jos kokelas huomioi, että kysymyksen aineisto on EU:n laatima.

9.2. (14 p.)

Hyvässä vastauksessa kokelas kuvaa muutoksia, joita Suomen turvallisuuspoliittisessa ja taloudellisessa asemassa tapahtuisi, jos hänen todennäköisimpänä pitämänsä skenaario toteutuisi, ja arvioi näiden muutosten merkitystä Suomelle. Tarkasteltavia osa-alueita ovat esim. ulkopolitiikka, puolustus, turvallisuus, julkinen talous, kauppa, työmarkkinat, ympäristöpolitiikka ja päätöksenteko.

Kiitettävässä vastauksessa mahdollisia vaikutuksia eri osa-alueilla on tarkasteltu monipuolisesti ja laajasti.

9.3. (8 p.)

Vastauksessa kokelas kuvaa, mitä Euroopan unionin hajoamisesta seuraisi Suomelle, ja millaisia sisä- ja ulkopoliittisia vaikutuksia sillä olisi. Vastauksessa käsitellään sekä poliittisia että taloudellisia seurauksia. Vastauksessa unionin hajoamisen seurauksia Suomelle on pohdittu laaja-alaisesti esimerkiksi kansalaisten, yritysten ja valtion tasoilla. Vastauksessa käsitellään muutoksia Suomen vaikutusmahdollisuuksissa kansallisesti ja kansainvälisesti. Vastauksessa kiinnitetään huomiota kehityskulkujen todennäköisyyteen ja tulevaisuuden ennakkointiin liittyvään epävarmuuteen.